

КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ НА ХОРАТА В ПРЕДПЕНСИОННА ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ

Силвия Николова

Секция „Икономическа и историческа демография“,
ИИИЧ-БАН

silnikolova@gmail.com

Резюме: *Качеството на живот на хората в предпенсионна възраст е многоаспектен проблем, който не може да бъде обхванат в рамките на един доклад. Това наложи фокусиране върху няколко показателя като равнище на бедност по пол и по вид икономическа активност, здравословно състояние на лицата и материални лишения, които изпитват. Лицата на възраст между 55 и 64 навършени години, които все още не са придобили право на пенсия, са разглеждани като принадлежащи към групата на хората в предпенсионна възраст. От гледна точка на качеството на живот на хората в тази група по-скоро не би могло да се говори за статистически значими различия по пол в него. Основният източник на различия в качеството на живот на лицата в предпенсионна възраст е най-вече икономическата им активност. По тази причина най-силно застрашени от живот в бедност са безработните в предпенсионна възраст и хората извън пазара на труда. Важно е също да се отбележи, че въпреки че равнището на бедност сред хората в предпенсионна възраст е по-ниско от средното за страната, значителен дял от тях изпитват някаква форма на материални лишения. Анализът е направен въз основа на информацията от „Изследване на доходите и условията на живот“ на НСИ за 2014 г.*

Ключови думи: качество на живот, бедност, материални лишения, предпенсионна възраст

ВЪВЕДЕНИЕ

Застаряването на населението, дефинирано като увеличаване дела на възрастните хора, е определено от Международната организация на труда като един от основните проблеми, както за голям брой развити, така и за редица развиващи се държави (ILO, 2009: 9). България също е засегната от този процес като според изчисления на Департамента по икономически и социални въпроси / Отдел за населението на ООН към 2011 г. тя е сред десетте страни с най-голям относителен дял на населението на възраст над 60 години (Bloom et al., 2011: 2). Предизвикателствата, които застаряването на населението поставят пред бъдещето на икономиките и социалните системи на засегнатите държави, наложиха започване на пенсионни реформи в посока на увеличаване на възрастта за придобиване право на пенсия за старост. На практика тези реформи засегнаха веднага хората, намиращи се в предпенсионна възраст, на които непосредствено им предстои да останат по-продължително време на пазара на труда.

Тъй като това е процес, който се наблюдава във всички застаряващи общества, съответно възниква и необходимостта да се изследват последиците от него както на макроравнище, така и за отделните индивиди и техните домакинства. Появява се широко поле за изследвания, насочени към качеството на живот на хората в предпенсионна възраст и как то се променя в резултат на увеличаването на възрастта за пенсиониране.

От една страна, за държави като България, в които преминаването от заетост към пенсия често се свързва с понижаване на доходите, удължаването на трудовия живот би могло да се разглежда като отлагане на понижението в жизнения стандарт на домакинствата, в които предстои пенсиониране на някой от членовете им. От друга страна, възниква въпросът какви последици би имало в бъдеще, както върху социалната система на държавата, така и върху качеството на живот на отделните хора, ако успоредно с увеличаването на възрастта за пенсиониране част от хората в предпенсионна възраст не могат да се реализират на пазара на труда. Сериозен проблем в България например е, че често възрастни безработни заявяват, че е трудно да си намират работа поради възрастта си. Това именно обрича тези хора и техните домакинства на живот в лишения, който вероятно може да продължи и след пенсионирането им. Липсата на доходи или ниски доходи в годините преди пенсиониране водят до по-нисък размер на получаваната пенсия, когато лицето придобие право на такава. Следователно е възможно да се наблюдава ефект на „преливане“ на бедни домакинства от групата на хората в предпенсионна възраст в настоящия момент към групата на пенсионерите, живеещи в бедност, след няколко години. Това, от своя страна, поражда необходимостта от разработване на стабилни и дългосрочни политика и мерки за насърчаване на заетостта на хората в предпенсионна възраст.

При изследване качеството на живот на хората в предпенсионна възраст възниква и друг проблем, а той е именно в дефинирането на понятието „предпенсионна възраст“. На практика не съществува определение коя точно група от хора обхваща тази възраст. Отделните изследователи и институции го дефинират по-скоро интуитивно от гледна точка на проблема, който разглеждат. Най-често за предпенсионна възраст е приемана възраст в границите между: 1) 55 и 64 години (напр., OECD, 2015; Владимирова, 2012; Малешков, 2006); 2) **с долна граница на интервала 50 години (напр., Цонева, 2013; Stockdale and Marsali, 2013; Mularska-Kucharek and Wiktorowicz, 2013; Wiktorowicz, 2013; Wheaton and Crimmins, 2012)**; 3) 60–64 години (Eurofound, 2012a; Albright, 2012). В контекста на застаряването населението на световно ниво голям брой анализи са фокусирани върху възрастната работна сила, като тази част от работната сила, която се намира непосредствено преди пенсия. За нея също се определят различни граници. Често използвана е възрастовата група 55–64 години (European Employment Observatory, 2012; Eurofound, 2012a; OECD, 2015), но има и изследвания, включващи във възрастната работна сила хора на възраст между 45¹ и 64 години (Eurofound, 2012b). В България програмите и мерките

¹ Често в обществото и сред работодателите се счита, че хората над 45–50 години вече са възрастни, като при кризи или при реструктуриране на фирми или на икономиката лицата на възраст 45–60 години попадат сред най-уязвимите групи, тъй като не могат да се пенсионират предварително, трудно се преквалифицират и трудно се връщат на пазара на труда (Владимирова, 2012: 115–116).